

OMBORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Raxmatullayev Ilhom Laziz o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

ANNOTATSIYA: Omborxonalarni boshqarishda raqamlashtirishning rivojlanishi iqtisodiyotning turli segmentlarida axborot texnologiyalarini joriy etish uchun davlat tomonidan yaratilgan shart-sharoitlar va muhit mavjudligini nazarda tutadi. Bu milliy, mintaqaviy va xalqaro darajada qabul qilingan va amalga oshirilayotgan siyosatga ham bog‘liq. O‘zbekiston rasman raqamli bankingni rivojlantirishga kirishdi. 2018 yil yanvar oyida qonun birinchi marta “raqamli bank” atamasini kiritdi va masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish zarurligini ta’kidladi. Jumladan, “Ilm-ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” Davlat dasturida joriy yilda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini ishlab chiqish ko‘zda tutilgan.

KALIT SO‘ZLAR: Raqamlashtirish, Innovatsiyalar, Soliq, Bank, QR Chiptalar.

KIRISH

Iqtisodiyotni raqamlashtirish – blokcheyn texnologiyasi, raqamli platformalar, raqamli ma’lumotlar, “katta ma’lumotlar”, bulutli texnologiyalar va boshqalar kabi innovatsion raqamli texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish orqali amalga oshirilayotgan rivojlanishning yangi bosqichidir. Shuningdek, jamiyat va iqtisodiyotni o‘zgartirish uchun tegishli huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, tashkiliy va boshqa shart-sharoitlarni shakllantirish taraqqiyotning yangi bosqichiga erishishda muhim ahamiyatga ega.

Elektron hisoblash tizimlari, axborot texnologiyalari va Internetning paydo bo'lishi, jadal rivojlanishi va keng tarqalishi natijasida raqamli iqtisodiyot vujudga keldi. Bugungi kunda ko'plab rivojlangan mamlakatlarda barcha sohalarda raqamli transformatsiyalar amalga oshirilmoqda, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni rag'batlantiruvchi qonun hujjatlari va dasturlar ishlab chiqilib, tasdiqlanmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning o'sishi ko'plab yangi iqtisodiy imkoniyatlarning paydo bo'lishiga yordam beradi. Raqamli ma'lumotlar iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarni yaxshilashga, innovatsiyalarni rag'batlantirishga va samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Raqamli platformalar operatsiyalarni, tarmoqlarni shakllantirishni va axborot almashinuvini soddalashtiradi. Platformalarning ko'payishi raqamli iqtisodiyotni boshqarmoqda. So'nggi o'n yil ichida butun dunyo bo'ylab ma'lumotlarga asoslangan biznes modellaridan foydalanadigan va mavjud sanoatlarni o'zgartiradigan ko'plab raqamli platformalar paydo bo'ldi. Bozor kapitallashuvi bo'yicha dunyodagi sakkizta yirik kompaniyaning ettitasi platforma biznes modellaridan foydalanadi, bu ularning ahamiyatini ko'rsatadi. Raqamlashtirish ta'sirida barcha sohalarning o'zgarishi tovar va xizmatlar sifatini yaxshilash, shu bilan birga xarajatlarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin, bu esa iqtisodiyotning yangi innovatsion modellarini yaratishga olib keladi.

O'zbekistonda milliy iqtisodiyotning raqamli sektori masalasi davlat darajasiga ko'tarilib, bu borada keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishga oid Davlat dasturi to'g'risida"gi farmoni qabul qilingani bu boradagi islohotlarning asosi bo'ldi.

2018-yil 19-fevralda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari

to'g'risida"gi farmoni qabul qilingani raqamli texnologiyalarni shakllantirish, joriy etish va rivojlantirish yo'lida muhim qadam bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 3-iyuldagi "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-dekabrdagi "Axborotlashtirish va axborotlashtirish tizimini joriy etish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5598-sonli qarori asosida mamlakatimizda raqamli iqtisodiyot va axborot xavfsizligini keng va samarali joriy etish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasining davlat boshqaruvi» va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar.

Davlatimiz rahbari tomonidan qabul qilingan yuqorida qayd etilgan hujjatlar mamlakatimizda raqamli texnologiyalarni shakllantirish va rivojlantirishda katta yutuq yaratish imkonini beradi. O'zbekiston rahbariyati tomonidan o'tgan yillar davomida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish va rivojlantirish borasida amalga oshirilgan ishlar o'z samarasini bermoqda. Bunga mamlakatimiz bank sohasida kuzatilayotgan islohotlar misol bo'la oladi.

So'nggi yillarda Internet va mobil platformalar sohasida raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bank mijozlarining afzalliklari va ularning qaror qabul qilish modelida o'zgarishlarga olib keldi:

Mobil banking - bu naqd puldan foydalanmasdan mobil telefon orqali istalgan joyda hisoblaringizni boshqarish va boshqarish imkonini beruvchi xizmatdir. Ushbu innovatsion tizim quyidagi funksiyalarni taqdim etadi: hisoblaringiz, kreditlaringiz va depozitlaringiz holatini kuzatish;

- komissiyalarsiz turli etkazib beruvchilarga to'lovlar va pul o'tkazmalarini amalga oshirish

- xizmatlar — uy-joy kommunal xizmatlari, uyali aloqa operatorlari, statsionar telefon xizmatlari, internet provayderlari, kabel va raqamli televideniye va boshqalar; to'g'ridan-to'g'ri mobil qurilmangizdan onlayn-do'konlarda xaridlarni amalga oshiring.
- bank hisobi; hisoblaringiz o'rtasida pul o'tkazmalarini amalga oshirish;
- kreditlarni to'lash, depozitlar va hisoblarni to'ldirish;
- karta bo'yicha amalga oshirilgan operatsiyalar to'g'risida ko'chirmalarni olish;
- Hisobvaraqlarga pul mablag'larining kelib tushganligi to'g'risida tezkor ma'lumot olish.
- GUBD jarimalarini to'lash
- ro'yxatga olish idorasi xizmatlari uchun to'lov
- notarius xizmatlari
- onlayn depozitlar
- onlayn konvertatsiya tezligi
- biometrik pasport uchun to'lov
- turli valyutadagi pullarni konvertatsiya qilish

Shuningdek, koronavirus pandemiyasi tufayli yuzaga kelgan karantin davrida boshqa sohalar qatori bank sektori ham fuqarolarga masofaviy xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini oshirdi. Xizmatlar yo'lga qo'yildi: yetkazib berish bilan plastik kartalarga onlayn buyurtma berish va onlayn avtokreditlar, bu fuqarolarning o'zini izolyatsiya qilish ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi va ularni virus infeksiyasidan himoya qiladi.

“To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida”gi qonunni amalga oshirish jarayonida Rossiya Markaziy banki tijorat banklari bilan birgalikda QR-kodga asoslangan universal standartlashtirilgan “QR-online” to'lov xizmatini ishga tushirdi. Ushbu tizim doirasida savdo va xizmat ko'rsatish korxonalari (do'konlar, kafelar va boshqalar) QR kod ishlab chiqaradi va ro'yxatdan o'tkazadi. Xaridorlar sotuvchining QR kodini skanerlash va

yetkazib beruvchining mobil ilovasiga summani kiritish orqali to‘laydi. Pul bank kartalari hisoblari va ilovaga ulangan elektron hamyonlardan yechib olinadi.

“Muqobil xizmatlardan farqli o‘laroq, tizim xalqaro standartlarga muvofiq ishlab chiqilgan va Markaziy bankning kliring tizimi bilan hamkorlikda ishlaydi”, — deyiladi Markaziy bank xabarida.

Regulyator banklarning yangi xizmati yuklarni yetkazib berish va yo‘lovchilarni tashish sohasida faoliyat yurituvchi tashkilotlar tomonidan talabga ega bo‘lishini kutmoqda, chunki u terminallarsiz to‘lovlarni qabul qilish imkonini beradi.

Endilikda banklar tomonidan savdo va xizmat ko‘rsatish korxonalariga 3 ming rubldan ortiq mablag‘ ajratildi. QR belgilari.

O‘zbekistonda bank sektorini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishi sifatida to‘lov tizimini rivojlantirish, shu jumladan banklarning hisobvaraqlarni boshqarish va bank operatsiyalarini real vaqt rejimida amalga oshirish imkonini beruvchi masofaviy bank xizmatlarini ko‘rsatishda o‘zaro hamkorligini tashkil etish belgilandi.

O‘zbekiston rasman raqamli bankingni rivojlantirishga kirishdi. 2018 yil yanvar oyida qonun birinchi marta “raqamli bank” atamasini kiritdi va masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish zarurligini ta’kidladi. Raqamli bank barcha operatsiyalar masofadan turib raqamli formatda amalga oshiriladigan yangi avlod banklarining vakili hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasida bunday banklarning paydo bo‘lishi mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yo‘lidagi katta qadam bo‘ladi.

So‘nggi paytlarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilib, davlat organlari, jumladan, soliq organlarida elektron hujjat aylanish tizimlari, jismoniy va yuridik shaxslarga xizmat ko‘rsatish uchun elektron tijorat bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Shu bilan birga, ishlarning haqiqiy holatini tahlil qilish

amalga oshirilayotgan dasturiy mahsulotlarning parchalanishini ko'rsatadi, bu markazlashtirilgan ma'lumotlar tizimiga integratsiyani ta'minlaydigan yagona axborot texnologiyalari platformasining yo'qligi bilan bog'liq.

Raqamli iqtisodiyotni jadal rivojlantirish, davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish, uning qulayligini oshirish va zamonaviy infratuzilmalardan foydalanish uchun shart-sharoit yaratish maqsadida davlat muassasasi shaklida Raqamli ishonch jamg'armasi tashkil etildi, uning asosiy vazifalaridan biri raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, shu jumladan blokchaintroduktsiya sohasida loyihalarni amalga oshirish uchun investorlar mablag'larini jalb qilish va birlashtirishdan iborat.

Soliq tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanishga misol tariqasida yaqinda Korzinka.uz supermarketlar tarmog'ining onlayn nazorat-kassa mashinalaridan foydalanishga o'tilishi mumkin. Bu ma'lumotlar almashinuvi platformasi bo'lib, u orqali chakana savdo shoxobchalari orqali aholi bilan hisob-kitoblar to'g'risidagi ma'lumotlarni naqd pulda va bank kartalari orqali davlat soliq xizmati organlariga onlayn tarzda yuborish mumkin. Ushbu o'tishning sababi xizmatning ishonchliligi bo'lib, bu:

- * iste'molchilar huquqlarini himoya qilish darajasini oshiradi — elektron chek ma'lumotlar bazasida saqlanadi, bu nizolarni hal qilishni osonlashtiradi;
- * soliq organlari bilan operativ hamkorlikni ta'minlaydi - shaxsiy ma'lumotlarni uzatish real vaqt rejimida amalga oshiriladi;
- * aylanmani fiskal organlardan yashirmasdan, shaffof ishlash imkoniyatini beradi.

Soliq sohasida elektron hisob-fakturalar, virtual nazorat-kassa mashinalari va onlayn kassa terminallari kabi ilg'or vositalarning joriy etilgani mazkur sohani avtomatlashtirish va raqamlashtirish borasidagi yutuqlardan dalolat beradi.

Davlatimiz rahbari joriy yil yanvar oyida Oliy Majlisga Murojaatnomasida raqamli texnologiyalarni mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy hayotining barcha jabhalariga keng joriy etishni ustuvor vazifa sifatida belgilab bergan edi. Jumladan, “Ilm-ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” Davlat dasturida joriy yilda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini ishlab chiqish ko‘zda tutilgan.

"Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha yaqindan ishlashimiz kerak. Bu ko'p mehnat va mablag' talab qilishi aniq, ammo buni amalga oshirganimizda qanchalik qiyin bo'lishidan qat'i nazar, hozir bo'lmasa ham", — dedi prezident.

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot jahon yalpi ichki mahsulotining 15,5 foizini ta'minlamoqda. Oxirgi 15 yil ichida raqamli iqtisodiyot jahon yalpi ichki mahsulotidan 2,5 baravar tez o'sdi.

Mamlakatimizda yalpi ichki mahsulot hajmini ikki baravar oshirish rejalashtirilgan. Ushbu maqsadga erishishda raqamli iqtisodiyot mexanizmlari muhim o'rin tutadi.

Prezident raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish nafaqat 2020-yilda, balki kelgusi besh yilda ham asosiy vazifalardan biri bo'lishini ta'kidladi. Shunday sharoitda mamlakatimiz 2020-yilda raqamlashtirish nafaqat iqtisodiy muvaffaqiyat, balki butun jamiyat taraqqiyotining ramzi bo'lgan yetakchi davlatlardan biriga aylanishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Махмуджон Зиядуллаев (2021). Право на социальное обеспечение в Узбекистане и радикальные реформы, проведенные в пенсионном секторе в 2017-2021 годах. Общество и инновации, 2 (8/S), 121-127. Doi: 10.47689/2181-1415-vol2-iss8/S-pp121-127 ;

2. Зиядуллаев, М. (2022). Роль социального обеспечения в стратегии развития Нового Узбекистана . Общество и инновации, 3(4/S), 120–125. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp120-125> ;
3. MY Tirkashev, «THE ROLE OF SMALL SCALE BUSINESS IN THE DEVELOPMENT OF MARKET ECONOMY», МОЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КАРЬЕРА Учредители: Общество с ограниченной ответственностью” Моя профессиональная карьера”, 34, 2022, 97-102 с.;
4. М Yu Tirkashev, NB Eshtemirov, «FACTORS OF EFFECTIVE USE OF MECHANISMS TO IMPROVE FINANCIAL CONTROL», 2022, Вестник магистратуры, 3-2 (126), 111-112 с.;
5. Djurakulovich Ziyadullaev Makhmudjon. (2022). YESTERDAY’S, TODAY’S AND FUTURE PENSION REFORMS IN UZBEKISTAN. Conference Zone, 119–121. Retrieved from <http://www.conferencezone.org/index.php/cz/article/view/362>